

Κερδισμένο στοίχημα, διαρκής πειραματισμός

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, *Δεύτερη γέννα*, εκδόσεις Πατάκη, σελ. 96

Η εμπλοκή του παρελθόντος με το παρόν, τα συχνά δυσδιάκριτα όριά τους, η επίδραση του ενός έναντι του άλλου, έχουν πολλές φορές, αν όχι τις περισσότερες, απασχολήσει τη λογοτεχνία -πεζογραφία και ποίηση- κι όχι βεβαίως μόνον αυτήν. Η τέχνη, ως πνευματική παραγωγή που μοχθεί, μεταξύ άλλων, να ερμηνεύσει και να χαρίσει «λύσεις», έστω προσωρινές κάποιες φορές, εργάζεται επί ενός πεδίου το

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΘΗΝΑΚΗ

οποίο επιστρατεύει μέσα που ο ανθρώπινος νους διαθέτει: λόγο, συναίσθημα, αίσθημα, αισθητική. Δεν είναι λίγες φορές που όλ' αυτά συναυρούνται σ' ένα έργο τέχνης, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, δημιουργώντας έτσι ένα σύνολο στα οποίο, κατά την ανάγνωσή του -κυριολεκτικά (στη λογοτεχνία εν γένει) ή μεταφορική (εάν πρόκειται, για παράδειγμα, για τη ζωγραφική ή τη μουσική)- αναφύονται από στιγμή σε στιγμή διαφορετικά στοιχεία.

Σε όλα αυτά τα εν πολλοίς αισθητικά κριτήρια, έρχεται το ειδολογικό κομμάτι του έργου τέχνης να παίζει τον ρόλο του. Αν περιοριστούμε στη λογοτεχνία, που εν προκειμένω μας αφορά, ο σύντομος λόγος, ο μονόλογος, η αποστασιοποιημένη τρίτο-πρόσωπη ή η «ερευνητική» δευτεροπρόσωπη αφήγηση, για να αναφέρουμε μόνο κάποια στοιχεία, ορίζουν το σύνολο του καλλιτεχνικού αποτελέσματος, συνάμα, ενδεικτικά, με τα ρεαλιστικά, μεταρραλιστικά, σουρρεαλιστικά, μοντέρνα ή μεταμοντέρνα διακριτικά που ο δημιουργός αναλαμβάνει να προσδώσει στο έργο του.

Ο Θεόδωρος Γρηγοριάδης κατά τη συγγραφική του διαδρομή, απ' τις αρχές του '90 και δώθε, έχει αποδείξει ότι μπορεί να διαπερνά πλείστα όσα στάδια και επίπεδα τόσο του θεωρητικού και του αισθητικού φάσματος της εκφοράς του λόγου και της «αρχιτεκτονικής» των έργων του όσο και της εκάστοτε ιστορίας. Στα πρώτα του βιβλία (π.χ., *Κρυμμένοι άνθρωποι*, *Ναΐτες*, *Ο χορευτής στον Ελαιώνα*), χειρίστηκε αποτελεσματικά τον μαγκλό ρεαλισμό διατηρώντας την αφηγηματική παρακαταθήκη του μοντερνισμού, εντάσσοντας στα κείμενά του επιηρόδες απ' τον τόπο και τον χρόνο, με αποκορύφωμα τα «Νερά της Χερσονήσου», το πρώτο του βιβλίο που έκανε φανερή χρήση της θεωρητικής του τοποθέτησης για το φύλο, με πρώτα στίγματα στην προηγηθείσα νουβέλα του, υπό τον τίτλο *Εκείνη που είχε εραστή*, στη συλλογή *Ο αρχαίος φάλλος*. Ενώ το προκείμενο ζήτημα της κυριαρχίας του χωροχρόνου διατηρήθηκε στα βιβλία της δεκαετίας του 2000, ως πούμε απ' το *Παρτάκι* και μετά, αποφάσισε να κάνει μία στροφή προς έναν μεταμοντέρνο τρόπο λόγου και δομής των κειμένων του, όπως τον έχουμε συνήθειο από ένα τέμγμα της σύγχρονης αγγλοσαξονικής σχολής, την οποία παραμιμπιτώντας μελετά και διδάσκει συστηματικά, επιχειρώντας, με επιτυχία, να θέσει ενώπιον του αναγνώστη το ερώτημα για την αρμονική σύζευξη (συν)αισθηματικής και εγκεφαλικής γραφής.

Το τελευταίο του βιβλίο, η *Δεύτερη γέννα*, το οποίο ευρηματικά δεν χαρακτηρίζει ειδοιογικά, είναι ένας σπαρακτικός μολόγος μιας μάνας απ' την Καβάλα που κατεβαίνει στην Αθήνα για να ετοιμάσει τα γενέθλια της κόρης της η οποία έχει δολοφονηθεί. Η γυναίκα αυτή, την οποία το περασμένο καλοκαίρι ενόρκωσε θεατρικά η Φιλαρέτη Κομνηνού, πηγαίνει εκεί να τον παρόν και το παρελθόν σαν σε μία απόλυτα ενιαία διαδρομή η οποία όμως ενυπάρχει στον κόσμο της, μέσα κι έξω, σπειροειδώς δημιουργώντας κοινά πεδία ανάμεσα στο τώρα και στο τότε. Οι λέξεις της, ο κόσμος της ολόκληρος, τ' αντικείμενα που την περιβάλλουν, οι άνθρωποι, γίνονται ένα τον σόμα της, στο ίδιο το κείμενο, ώστε είναι δύσκολο για τον αναγνώστη (κριτικό ή όχι) η διάκριση, σ' αυτό το βιβλίο του Γρηγοριάδη, μεταξύ της πρωτοκαθεδρίας της αισθητικής απόλαυσης και της αφήγησης καθαυτήν.

Η μάνα, πρόσωπο ανέκαθεν τραγικό στην καθ' ημάς λογοτεχνία, στη *Δεύτερη γέννα* θα πρέπει να ιδωθεί πρωταρχικά ως ολοκληρωμένος χαρακτήρας, και κατόπιν ως γυναίκα. Ο Γρηγοριάδης, για να το ξεκαθαρίσουμε, δεν απολυτοποιεί, όπως πάντα εξάλλου, αυτόν τον χαρακτήρα, ούτε του προσβιβάζει στοιχεία κι έννοιες αδιαμφισβήτητες. Αυτό που κάνει είναι

Χωρίς τίτλο

να διαπρέει σε όλο το κείμενο -σύντομα και πυκνά- άσβεστο το εξής: ο χαρακτήρας, ιδίως ο γυναικείος, δεν μπορεί να περικληστεί στα στεγανά που πολλές φορές η σύγχρονη λογοτεχνική παραγωγή προσπαθεί να την περιορίσει με χαρακτηριστικά-καρικατούρες της γυναίκας.

Αυτό που ο Γρηγοριάδης καταφέρνει είναι ν' αποδώσει την εικόνα ενός προσώπου, που τυγχάνει να 'ναι γυναίκα, αφήνοντας απέξω όλα τα υφολογικά κλισιά που συναντούμε ένθεν κακειθεν, όπου η γυναίκα περιορίζεται σε αντιαισθητικές περιγραφές και μικροαστικές επιδείξεις, όσον αφορά και τον ψυχισμό της και την παρουσία της στο αφηγηματικό παρόν. Κοινοτολός, μέσα σε ενενήντα σελίδες, ο συγγραφέας διαγράφει μία παλινδρομήση απ' το ένδον στο έξω της πρώιμης του, καθιστώντας την έναν χαρακτήρα ολοκληρωμένο, τουλάχιστον για το διακύβευμα της πλοκής του βιβλίου του, ενώ, την ίδια στιγμή, συναντούμε έργα όπου οι εξαντλητικές περιγραφές και οι πληκτικές αφηγήσεις οδηγούν σ' ένα αμφίβολο αποτέλεσμα, αναφορικά με το χτίσιμο του χαρακτήρα, το αισθητικό υπόβαθρο και το σύνολο της πλοκής.

Πιο συγκεκριμένα, ο Γρηγοριάδης μοιάζει να κάνει μια αναδρομή -όχι πωγύρισμα- σε όλα σχεδόν τα προηγούμενα έργα του. Ήρωες από παλαιότερα βιβλία του κάνουν κι εδώ την εμφάνισή τους, ιδέες κι έννοιες επανέρχονται στο προσκήνιο επιτεινόντας την άποψη πως ο λόγος ενός δημιουργού, το ύφος και αισθητική του μπορούν να πηγαίνουν αναντικνύοντας ένα έργο συνεχές. Να σημειώσουμε βέβαια, όπως προαναφέρθηκε, ότι η επιλογή του Γρηγοριάδη στην εξέλιξη του μονολόγου του προτυπώνει, τρόπον τινά, και ό,τι μόλις παρατέθηκε.

Θα συμβαίνει όμως με την απουσία (ή την αδήριτη παρουσία, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί) του αντρικού φύλου; Η μάνα, ενώ παλεύει να ισορροπήσει ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, την ίδια στιγμή καρκινωβατεί μεταξύ του δολοφόνου της κόρης της και του δικού της «δολοφόνου», που, εκτός απ' την ίδια τη ζωή, είναι και ο άντρας της. Ακριβώς σ' αυτό το σημείο είναι που ο Γρηγοριάδης βάζει το στοίχημα και το κερδίζει: χωρίς ούτε μια στιγμή να διαλύει την εικόνα του άντρα, οικιαγραφεί πλήρως το ψυχογράφημα της γυναίκας. Ταυτό-

χρονα, μοιάζει να δικαιολογεί τις επιλογές ενός συζύγου που, απ' τη μια, έφυγε μακριά παρατώντας τη γυναίκα, αλλά, απ' την άλλη, λάμβανε σχεδόν αδιάλειπτα τη φωνή της συνειδησίας της.

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται κινείται παράλληλα με την εσωτερική και αφηγηματική διαδρομή της ηρωίδας. Όπου η τραγική μάνα ανακαλεί γεγονότα και σκέψεις συναισθηματικά φορτισμένα, η γλώσσα μοιάζει ν' αποτελεί το κυρίαρχο εργαλείο. Απ' την άλλη, όταν καταλαγιάζει η ένταση, οι αφηγηματικές επιλογές, η δραματοποίηση μέσω κινήσεων και πολλές φορές διαλόγων λαμβάνει στοιχεία (αυτο)σαρκασμού, αποφεύγοντας καθ' όλη την πορεία οποιαδήποτε μεμψιμοιρία και (αυτο)λύπηση. Και πάλι: η ενότητα λόγου, δομής, έμφυλων και άφυλων αντικειμένων, χώρου και χρόνου είναι αναντίρρητα το μεγάλο πλεονέκτημα της «Δεύτερης γέννας». Σχεδόν σε όλα τα σημεία φαίνεται πως όλα τα περιγραφόμενα αποτελούν ένα συνεχές όλον το οποίο μπορεί να διασπαστεί μόνο εκ των ενόντων: απ' την αλλαγή πλεύσης του εσωεξωτερικού μονόλογου της μάνας - η ίδια, επομένως, η ηρωίδα είναι που καθοδηγεί τη γλώσσα που ο συγγραφέας της αποδίδει.

Σε έργα αυτού του είδους, όπως προσπάθησα να δείξω παραπάνω, το «παικνίδι» με τον παραλήπτη είναι ακατάπαυστο. Ο Γρηγοριάδης δεν φειδεται προσφοράς, είτε κανείς προτάσσει την αναγνωστική απόλαυση είτε την κριτική ματιά και την αισθητική ικανοποίηση - εάν προγραμματικά υποθέσουμε ότι εν προκειμένω αυτά είναι που ξεχωρίζουν.

Αν βασικό μέλημα της κειμενικής πρόσληψης παραμείνει η έκπληξη, το πρόβλημα και ο συγκλονισμός απ' τα αφηγόμενα, ο συγγραφέας ικανοποιεί όλες αυτές τις εκδόσεις. Αν βασική αναγνωστική προϋπόθεση είναι η συνολική δυναμική ενός έργου, ο συγγραφέας καταφέρνει να δημιουργήσει ένα αναγνωστικό σύμπαν διάστικτο από τέτοιου είδους ομορφιά.

Το μόνο που μένει, κατά τη δική μου άποψη, είναι η επιβεβαίωση της πορείας του Θεόδωρου Γρηγοριάδη με την αφήγηση ως κερδισμένο στοίχημα και το υπόβαθρο των βιβλίων του ως έναν διαρκή και ανοδικό πειραματισμό.

Ο Δημήτρης Αθηνάκης είναι ποιητής